

თემისტოსის და ელინური პაიდეიას რეცეფცია საქართველოში

თემისტოსის (317–388) – IV საუკუნის ბიზანტიელი რიტორის, ფილოსოფოსისა და პოლიტიკოსის თხზულებებს შორის ქართველოლოგიისათვის განსაკუთრებით საინტერესოა მისი 27-ე სიტყვა, რომლის სათაურია „იმის შესახებ, რომ მნიშვნელობა არა ადგილებს, არამედ ადამიანებს უნდა მივანიჭოთ“.¹ ეს სიტყვა წარმოადგენს ისტორიულ პირველწყაროს გვიანანტიკურ ხანაში პონტოს განაპირა მხარეში, ფასისის მახლობლად, ელინური ტიპის რიტორიკული სკოლის ფუნქციონირების შესახებ. იგი ასევე მნიშვნელოვანია შუა საუკუნეების საქართველოში ელინური კულტურის რეცეფციის შესასწავლად.

ანტიკური ზოგადსაგანმანათლებლო იდეალი, ე.წ. ენციკლოპედიურობა (მომცველი მათემატიკური და ჰუმანიტარული დისციპლინების ერთობლიობისა), რომლის ამოსავალი რიტორიკული აღზრდაა – დახვეწილი მეტყველების დაუფლება ბერძნული ლიტერატურის რჩეულ ავტორთა თხზულებების მიხედვით და მათი კრიტიკული ათვისება² – ბიზანტიისთვისაც მისაღები აღმოჩნდა (ცხადია, რელიგიური განათლების პარალელურად). შესაბამისად, ბიზანტიელთა კვალად, ელინური კულტურული მემკვიდრეობა დაფასებულია საქართველოშიც, რომელ-საც ადრეული ხანიდანვე ჰქონდა ინტენსიური ურთიერთობები ელინურ-რომაულ სამყაროსთან, შუა საუკუნეებში კი აღმოსავლურ-ქრისტიანული კულტურული რეგიონის ნაწილი ხდება. ელინური პაიდეიას გამოძახილს ქართულ მწერლობაში ჩვენ ვხვდებით ბიზანტიის დაცემის შემდეგაც, იმ პერიოდში, როდესაც საქართველო სრულიად განსხვავებული კულტურის მქონე იმპერიების დაქვემდებარებაში აღმოჩნდა.

პაიდეიას – განათლების თემა, რომელსაც თემისტოსი *Oratio 27*-ში ეხება, მისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან სწორედ განსწავლულობისა და გამორჩეული მჭევრმეტყველური უნარების წყალობით მოახერხა მან, მიუხედავად თავისი წარმართობისა, ქრისტიანი იმპერატორების კარზე ბრწყინვალე კარიერის გაკეთება და, მიუხედავად პაფლაგონიური წარმომავლობისა, თავის დამკვიდრება კონსტანტინოპოლის ელიტაში. ამიტომაც, მას შემდეგ, რაც სენატორი ხდება (355 წელს), ის აძლევს თავს უფლებას ამტკიცოს, რომ სრულფასოვანი განათლების მიღებაც და მიცემაც შეიძლება ნებისმიერ ადგილას, თუ კაცს ან ერთის, ან მეორის უნარი და ნება აქვს; მეტიც, ერთ კაცსაც კი ძალუმს ველური ადგილი განათლების წყალობით კულტურულ მხარედ აქციოს.

Oratio 27 დიდაქტიკური ჟანრის თხზულებებს განეკუთვნება, რომელშიც თემისტოსის საკუთარი შეხედულებები ვინმე ახალგაზრდა კაცის დარიგების ფორმით აქვს გადმოცემული. იგი საინტერესოა ელინურ პაიდეიასთან დაკავშირებული არაერთი საკითხის თვალსაზრისით, მაგრამ ამჯერად ჩვენ მხოლოდ ქართველოლოგიისათვის მნიშვნელოვან პასაჟებზე გავამახვილებთ ყურადღებას.

რიტორიკული სკოლა ფასისთან ახლოს (Them. Or. 27, 331d–332 d)

¹ თემისტოსის *Oratio 27*-ის თარგმანი იხ.: თემისტოსი (2023).

² „განათლების უმნიშვნელოვანესი ნაწილია ეპიკური პოეზიის კარგი ცოდნა...“ (Plat. Prot. 338 e).

თემისტიოსი ახალგაზრდების მისწრაფებას, განათლება აუცილებლად რომელიმე სახელგანთქმულ ქალაქში მიეღოთ, მაშინ, როდესაც ადგილობრივი სასწავლებლების მიმართ უნდობლობის არანაირი საფუძველი არ ჰქონდათ, გაუმართლებლად მიიჩნევს და ამგვარ პოზიციას საკუთარ მაგალითს უპირისპირებს. მისი თქმით, მას, ისევე როგორც მის მამას, რომელიც საყოველთაოდ ცნობილი ფილოსოფოსი ყოფილა, განათლება ბერძნებისათვის ნაკლებად ცნობილ ადგილას, „პონტოს კიდეში, ფაზისის მახლობლად“ (ἐν τῇ ἑσχατιᾷ τοῦ Πόντου, πλησίον Φάσιδος) მიუღიათ.

ზუსტი ლოკალიზაცია თემისტიოსის სკოლისა რთულია: ტექსტში საუბარია ფაზისის (ბერძნები ფაზისს მდ. რიონს უწოდებდნენ, ასევე – ჭოროხსაც) მიმდებარე ადგილზე, სადაც არგონავტები სასწაულებრივად გადაურჩნენ ბარბაროსებს. საორიენტაციოდ ასევე დასახელებულია თემისტიოსის მხარე (ან მდინარე, რომელსაც იგივე სახელი ჰქონდა) და მდინარე თერმოდონტი, ამაზონთა საქმეებით განთქმულნი, რომლებიც საკმაოდ შორსაა როგორც რიონის, ისე ჭოროხის ხეობიდან. ამასთან, სკოლის ადგილის მოსაზღვრე ადგილობრივ მოსახლეობად თემისტიოსი კოლხებთან ერთად არმენიელებსაც იხსენიებს. აქედან გამომდინარე, სამეცნიერო ნაშრომებში *Oratio 27*-ში დასახელებული „პონტოს კიდე“ სხვადასხვაგვარად გაიგება: „პონტო“ – ან რომის იმპერიის დიოცეზი, ან ამ დიოცეზის ერთ-ერთი ნაწილი, პოლემონის პონტო; ხოლო „კიდე“ (როგორც დიოცეზის, ისე პოლემონის პონტოს შემთხვევაში) – ან აღმოსავლეთ ან დასავლეთ განაპირა მხარე. შესაბამისად, თემისტიოსის განსწავლის ადგილად სხვადასხვა მეცნიერი სხვადასხვა ქალაქს ასახელებს: სინოპს [Seeck O. (1906), 292], ნეოკესარიას [Vanderspoel J. (1995), 34], ფაზისს [5: 51–54], დღევანდელი ფოთის მიმდებარედ. სკოლის ადგილად, „პონტოს კიდისა“ და „ფაზისის“ სხვადასხვა გაგებიდან გამომდინარე, ასევე შეიძლება მდ. ჭოროხის მახლობლად მდებარე რომელიმე ბერძნული კოლონია, ან საპორტო ქალაქიც ვივარაუდოთ.

მიუხედავად სკოლის ადგილის განსაზღვრასთან დაკავშირებული ამგვარი გაურკვეველობისა და აზრთა სხვადასხვაობისა, თემისტიოსის მიერ მითითებულ გეოგრაფიულ პუნქტებს (მათთან დაკავშირებული მითებითურთ) საერთო აქვთ ის, რომ ისინი ყველა კოლხების ისტორიული განსახლების ადგილებს წარმოადგენ-დნენ, რასაც ბიზანტიური წყაროები ადასტურებენ. მაგალითად, თერმოდონტსა და ფაზისს როგორც კოლხთა სამოსახლოს განმსაზღვრელებს, ერთად ახსენებს ასევე მეოთხე საუკუნის ისტორიკოსი ევნაპი, რომელიც გვიყვება სუბარმაქიოსის, სამეფო გვარის წარმომადგენელი კოლხის შესახებ, ბიზანტიის სამეფო კარზე ერთი დიდი მოხელის დაცვის სამსახურის უფროსი რომ ყოფილა [Suid. Lex. Sigma 793].

კოლხების განსახლების ადგილას ელინური ტიპის სკოლის ფუნქციონირება ნიშნავს იმას, რომ მათ ელინურ უმაღლეს განათლებაზე წვდომა ყველაზე გვიან IV საუკუნის დასაწყისში თავიანთ სამშობლოშივე ჰქონდათ. რაც შეეხება კონკრეტულ ადგილს, რაკი თემისტიოსი საორიენტაციოდ უპირველეს ყოვლისა ფასისსა და მასთან დაკავშირებულ არგონავტების მითს ახსენებს, ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ მას მხედველობაში უნდა ჰქონდეს პონტოს არა დასავლეთი (ამ შემთხვევაში პირველად თერმოდონტი უნდა დაესახელებინა), არამედ აღმოსავლეთ „კიდე“ თუ განაპირა ადგილი ფაზისის, ან ჭოროხის მიმდებარედ. ამ პერიოდისათვის ლაზების მხარეში, სადაც ბერძნული კოლონიებისა და რომაული სიმაგრეების საკმაო რაოდენობაა, რიტორიკული სკოლის დაარსება სრულიად ბუნებრივია, მით უფრო, რომ რომაული ტიპის ცივილიზაციისა და ელინური *პაიდეიას* მიმართ ინტერესი

ამავე ხანებში იბერიაშიც დასტურდება (მაგ., ძალისას თერმები, მცხეთის სამარხების სასწავლო ინვენტარი ბერძნული წარწერებით და სხვ.). თემისტიოსის სკოლის ადგილმდებარეობასთან დაკავშირებით უფრო ზუსტი დასკვნების გაკეთება, იმედი ვიქონიოთ, შემდგომი ინტერდისციპლინარული (ფილოლოგი-ური, ისტორიული, არქეოლოგიური, ხელოვნებათმცოდნეობითი) კვლევების შედეგად იქნება შესაძლებელი.³

პრომეთე და ჰერმესი თემისტიოსთან და იოანე პეტრიწი

Oratio 27-ში გადმოცემულია მითი პრომეთესა და ეპიმეთეს შემოქმედებითი საქმის შესახებ, რომელიც პლატონის „პროტაგორას“ მითის [Plat. Prot. 320 c- 322 d] ერთგვარ ინტერპრეტაციად გვევლინება. კერძოდ, თემისტიოსის ვერსიით, ღმერთები იაპეტოსის ორ ძეს ავალენ და დამიწის მოწესრიგებას და ამისათვის სხვა ყველაფერთან ერთად მათ ცოცხალი არსებების დაბადების უფლებასაც ანიჭებენ, რომელთაც მიწიდან უნდა ეარსებათ და შეემკოთ იგი. მას შემდეგ, რაც პრომეთემ და ეპიმეთემ ცოცხალი არსებებიც გამოძერწეს და მიწამაც მიიღო სამკაული (τὸν κίτμον) სხვადასხვა ნაყოფისა და წიაღისეულის სახით, მამა ზევსმა, მიწის მიმართ მოწყალეობა გამოიჩინა და ინება, მისთვის რაღაც ღვთაებრივიც ეწილადებინა: ის აძლევს მას მეორე – გონისა და აზროვნების კრატერს, რათა მთელი მიწა ეზიაროს ამ საჩუქარს. ეპიმეთე საგონებელში ვარდება ზევსის ამ ბრძანების გამო, პრომეთე კი მიხვდება, რომ „აზროვნება და ლოგოსი მიწაში ვერ აღმოცენდებოდა სხვა თესლებივით, რომ მხოლოდ ცოცხალი არსების სულს შეუძლია ამ თესლის მიღება და ზრდა, აილო კრატერი და [მისი შიგთავსი] ადამიანს ჩაასხა, რის გამოც ლოგოსი არის იქ, სადაც ადამიანია.“ ამიტომაც არის, რომ მხოლოდ ადამიანია ერთგვარი სათავსო განათლებისა და ლოგოსისა. განსხვავებით მცენარეებისაგან, რომლებიც ერთ ადგილას უფრო თავისუფლად იზრდებიან, ვიდრე სხვაგან, სიტყვები და, კერძოდ, მჭევრმეტყველების სიტყვები ნებისმიერ ადგილას მყოფი ადამიანის სულის ნაყოფი შეიძლება იყოს – უკეთესი, ან უარესი, რადგან მის მოწვევასაც გარკვეული ხელოვნება ესაჭიროება, როგორცაც მიწათმოქმედების ნაყოფთ [Them. Or. 27, 338 a–d].

რაც შეეხება ლოგოსს, თემისტიოსისათვის, ეს იგივე ჰერმესია და ამდენად, სიტყვიერი ხელოვნება ისეთივე ძეგლია ამ ღმერთისა, როგორც პლასტიკური ხელოვნებისა და არქიტექტურული ძეგლებია [Them. Or. 27, 332 b]. თემისტიოსის აზრით, ადამიანის მზერა მიმართული უნდა იყოს საკუთარი თავისაკენ, საკუთარ თავზე აღმატებისაკენ, რისთვისაც მან უნდა ეძიოს არა მიწიერი, არამედ ზეციური ნერგი (რომლის მხოლოდ ფოთლებს ხედავს უმრავლესობა, მისი ძირის ხილვა კი ცოტას ხელეწიფება) – სიტყველ და მისი თესლი – ლოგოსი, რომელიც კაცის სულში დავანებული, თავისთავად არის მისთვის ძალზე ძვირფასი [Them. Or. 27, 339 d].

პრომეთეს მითი, ისევე როგორც ლოგოსი-სიტყვა-თესლის თემისტიოსისეული ინტერპრეტაციის სიღრმისეული განხილვა – მათში პლატონურისა და არაპლატონურის, ქრისტიანული აზროვნებისა და ლიტერატურის გავლენის კვალის გამოვლენა სცილდება ჩვენი მოხსენების მიზანს. ჩვენი ინტერესის საგანი ამჯერად არის Oratio 27-ში პლატონური ფილოსოფიის იმ სახე-სიმბოლოების აქცენტირება, რომელთაც როგორც საერთო ადგილებს ელინური პაიდეიასი, თავისებურად იყენებენ და ამუშავებენ რიტორები, პოეტები,

³ თემისტიოსის Oratio 27-ის ფასისთან მდებარე რიტორიკული სკოლის პასაჟთან დაკავშირებით ვრცლად იხ.: მჭედლიძე, მ. (2023).

ფილოსოფოსები – არა მხოლოდ წარმართები, არამედ ასევე – ქრისტიანებიც. მოულოდნელი არ არის, რომ ეს სახეები – შემოქმედის კრატერი, მიწიერი და ზეციური ნერგი, ლოგოსითესლი, ჰერმესი-ლოგოსი და პრომეთე-საზრიანობა – გვხვდება იოანე პეტრიწთანაც, რომელიც ნეოპლატონიკოს პროკლეს ფილოსოფიას განმარტავს მთელი ელინური აზროვნების კონტექსტში.

თემისტიოსის სიტყვასთან შედარების თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა პროკლეს „თეოლოგიის ელემენტების“ ქართულ თარგმანს დართული „განმარტების“ მე-17 თავი, რომელიც თემისტიოსისა და პეტრიწის – ამ ორი, ერთმანეთისაგან დროსა და სივრცეში დაშორებული ავტორის ერთი და იმავე ტრადიციიდან სარგებლობაზე მიგვითითებს. ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის ნააზრევის განმარტებისას, იოანე პეტრიწი, იმის დასამტკიცებლად, რომ სულს თავის თავში აქვს არსებულთა იდეები, პლატონური და ქრისტიანული სახეების ჰარმონიზებას მიმართავს და პლატონის „ტიმეოსის“ ტექსტის დამოწმებით წერს: ყოველთა მბადმა ღმერთმა კრატერში შეაზავა საყოველთაო სული და მას უწილადა არსთა ჰიპოსტასური ლოგოსები, რათა თავისში ხედავდეს ყველა არსებულს [პეტრიწი (1937), 51-52]⁴.

ამავე თავის დასაწყისში პეტრიწი მეტაფორულად ლაპარაკობს თავისი შინაგანი *ჰერმესის* (ანუ ლოგოსის) აღძვრაზე, რომელზეც არის დამოკიდებული *პრომეთეა* – გამჭრიახობა, ჭეშმარიტების განჭვრეტის უნარი, რაც ქრისტიანი ფილოსოფოსისათვის ქრისტეს წყალობაა [პეტრიწი (1937), 51]. ჰერმესისა და პრომეთეს სახელებს ანალოგიური სიმბოლური გაგებით პეტრიწი „განმარტების“ მე-40 თავშიც იყენებს: „ხოლო ჩუენ მოვკადოთ საზოგადოსა *ერმის*, რომელი წინა უძღვს და წინა-განურჩევს ყოველთა მხდეთა გონებისათა, რადთა მომივლინოს ჩუენ *პრომითი*, ამაწადი ზენათა გაგონებისაჲ“ [პეტრიწი (1937), 94]. მსგავს რიტორიკას ჩვენ „განმარტების“ სხვა თავებშიც შევხვდებით [პეტრიწი (1937), 117, 183].

სწავლის ძირის სიმწარე და ცოდნის თანტარება. თემისტიოსი და დავით გურამიშვილი

თემისტიოსი მსჯელობს *ალოგიის* – ირაციონალური ვნების პირისპირ სიქველის და მისი თესლის – *ლოგოსის* და *ჰაიდეიას* ეფექტურობის შესახებ და ამისათვის ჰომეროსთან გადმოცემული მითის ინტერპრეტაციას მიმართავს გრძნეულ კირკესთან მოხვედრილი ოდისევსის შესახებ.⁵ მისი თქმით, სწორედ სიქველის მცენარის ძირი მისცა ჰერმესმა (ანუ ლოგოსმა) ოდისევსს, სიამით გამოწვეული უგნურებისაგან (ალოგია) მისი ამხანაგების გამოსახსნელად [Hom. Od. 10, 282-349].⁶ თემისტიოსის აზრით, ეს ანტიდოტი ყველას უნდა გვექონდეს მომარაგებული უხვად, რადგან თითოეულ ჩვენგანს არა ერთი კირკე, არამედ კირკეთა – ცთუნებათა სიმრავლე ერტყმის გარს. ამ მცენარის ძირის მიღება შეუძლია

⁴ შდრ. Plat. Tim. 29 e sqq.; Plat. Men. 96 d sqq.

⁵ თავისთავად ისიც საინტერესოა, რომ თემისტიოსი ორ მითს ყველა ამ სიტყვაში და თითოეულ მათგანში მოქმედებს პერსონაჟი, რომელიც საქართველოსთან არის ასოცირებული ბერძნულ მითოლოგიაში: პრომეთე – კავკასიონის ქედზე მიჯაჭვული და კირკე – კოლხეთის მეფის – აიეტის და, ანუ, მედეას მამიდა.

⁶ კირკეს მიერ ოდისევსის ამხანაგების ღორებად ქცევა თემისტიოსთან ინტერპრეტირებულია როგორც სიამისაგან გონებას დაშორება, ხოლო სიქველის მცენარის მიღებით ისევ ადამიანებად ქცევა – გონიერებასთან დაბრუნება. კირკეს ეპიზოდის მსგავს ინტერპრეტაციებს სხვა ავტორებთანაც ვხვდებით, მათ შორის, მაგალითად, პლოტინთან, რომელიც ოდისევსის მოგზაურობას სიმბოლურად წარმოადგენს როგორც გონიდან გამოსული სულის მსველელობას მატერიალური სამყაროსაკენ და კვლავ უკან, გონების წიაღში დაბრუნებად მრავალი განსაცდელის გამოვლის შემდეგ.

ღმერთისაგან ყველას, ვინც კი ამისათვის ძალისხმევას არ დაიშურებს. მის მოსაპოვებლად შორს წასვლა რომ არ არის საჭირო, თემისტიოსის თქმით, ამაზე ჰომეროსი სიმბოლოებით მიგვანიშნებს, როდესაც გვეუბნება: „*ძირი შავი ჰქონდა, ყვავილი კი რძეს ჰგავდა*“ [Hom. Od. 10, 304]. პოეტის მიერ ამ ლექსად ნათქვამიდან აზრის გამოტანაში, – გვიხსნის თემისტიოსი, – გვეხმარება პროზაულად გამოთქმული ის სიტყვაც, რომელსაც ყმაწვილობისას ვსწავლობთ სკოლაში: „*ნამდვილი განათლების ძირი მწარეა, მაგრამ ტკბილია და საამო მისი ნაყოფი*“.

თემისტიოსის განმარტებით, თუკი სიტყვა „მწარეს“ შევცვლით „შავით“, ხოლო „ტკბილს“ – „თეთრით“ და, ამასთანავე, გაითვალისწინებთ, რომ ბალახს ღმერთი გვაძლევს, ჰომეროსის ჩანაფიქრიც ცხადი გახდება და იმასაც აღმოვაჩენთ, რომ მას ემოწმება სხვა პოეტიც – ჰესიოდე, რომელიც დასაწყისისათვის სიქველით შრომას ამჯობინებს, ხოლო დასარულად შვებას გვპირდება [Hes. Op. 289–92]. ასე რომ, თუკი ყველგან შეიძლება სიქველეში წვრთნა (ასკეზა), ასევე ყველგან შეიძლება ამ ანტიდოტის ამოთხრა. თემისტიოსი დარწმუნებულია, რომ სწორედ ამაზე მიგვითითებს ჰომეროსი, როდესაც ჰერმესს ოდისევსისათვის მისაცემ ბალახს იქვე ამოათხრევენებს, სადმე სხვაგან გამგზავრების გარეშე [Them. Or. 27, 410 a–411 a].

უნდა ითქვას, რომ გამოთქმა „ნამდვილი განათლების ძირი მწარეა, მაგრამ მისი ნაყოფი ტკბილია და საამო“ (Τῆς ἀληθινῆς παιδείας πικρὰν μὲν τὴν ρίζαν, γλυκὺν δὲ καὶ προσηνὴ τὸν καρπὸν), რომელსაც ისოკრატეს (ზოგჯერ სხვა ავტორებსაც) მიაწერდნენ, ანტიკური და ბიზანტიური სკოლების რიტორიკულ სახელმძღვანელოებში იყო შეტანილი როგორც *ხრეია* [Hock R. F., O'Neil, E. N. (1986), 174]. მსგავსი გამონათქვამების დამოწმებას ხშირად შევხვდებით ავტორიტეტულ პატრისტიკულ თხზულებებშიც და გასაკვირი არ უნდა იყოს, თუკი ამავე აზრს დავით გურამიშვილთანაც ვნახავთ, რომელიც „დავითიანის“ შესავალ თავშივე ახსენებს ღმერთის მიერ რიტორთათვის (ანუ მხატვრული სიტყვის ოსტატათათვის, რომელთა შორის შოთაც არის) ბოძებულ გულიდან მომავალ სიტყვებს და სიბრძნეს: „ღმერთო... რომელმან მოეც... რიტორთა ლექსი გულისა, სიღრმე სიბრძნისა, ზომანი“ [გურამიშვილი (1964), 8 და 13], და ასევე ამბობს საკუთარ თავზე: „კრიტორობ გონება–სიბრძნე მცირითაო“ [გურამიშვილი (1964), 14]. მართალია, მისი „სწავლის ძირი მწარე არის, კენწეროში გატკბილდების“ [გურამიშვილი (1964), 18] ლექსიკურად თითქმის ემთხვევა ბერძნულ გამონათქვამს, მაგრამ ერთი სიტყვა „კენწერო“ (ნაცვლად „ნაყოფისა“) ჰესიოდეს ეპოსის იგივეობრივია. მხედველობაში გვაქვს სიქველის შესახებ ჰესიოდეს ნათქვამი: ἐπιὴν δ'εἰς ἄκρον ἵκηται, ῥηιδίῳ δὲ ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἔοισα [Hes. Op. 289–292]..

დავით გურამიშვილის კიდევ ერთი აზრის შესაბამისი გამონათქვამების – „სწავლა თან დასდევს მცოდნესა, რაზომსაც დაეტარების / აქვს უხილავი საუნჯე, კელი არ შეაკარების /... ბრძენი სადაც არს, დარჩების, საუნჯე თან ექნებისა“ [გურამიშვილი (1964), 19] ანალოგებს, სხვადასხვა მიზნითა და აქცენტებით, ვხვდებით ბერძნულ ლიტერატურაში და, მათ შორის – თემისტიოსის 27–ე სიტყვაშიც. კერძოდ, აქ ნათქვამია, რომ, განსხვავებით მატერიალური საგნებისაგან, ცოდნა ის საუნჯეა, რომელსაც სული დაატარებს, რომელიც მას არასოდეს ამძიმებს სხვა ბარგის მსგავსად [Them. Or. 27, 336 ab].

ნერგისა და მისი ნაყოფის, ძირისა და ფოთლების ქრისტიანულ გადააზრებასაც ასევე ვხვდებით „დავითიანში“.

თემისტიოსის მსჯელობით, სწორედ ლოგოსის ადამიანში არსებობა განაპირობებს მასში ცოდნის არსებობასაც, რომელიც სხვებისათვის ადამიანის მეტყველებით ცხადდება. ცოდნის სწორედ სულთან კავშირის გამოა, რომ მჭევრმეტყველება იქნება თუ სხვა რამ ცოდნა

ნებისმიერ ადგილას შეიძლება აღმოჩნდეს მის მატარებელ ადამიანთან ერთად: ამიტომ, ვისაც მართლა სწყურია მუზების წყაროს წყალი და წადილს არ თამაშობს, შეუძლია ახლომდინარე სასმელად ვარგის წყალს დაეწაფოს [Them. Or. 27, 337d–338 a], ანუ მჭევრმეტყველების სიტყვები ეძიოს ადამიანებში და არა – ადგილებში.

ამრიგად, თემისტოსის – ელინური პაიდეიას მიმართ ერთგულებით გამორჩეული ავტორის რიტორიკული სიტყვის (*Oratio 27*) შესწავლა და მისი ანალოგიური მოტივების, სახეებისა და გამონათქვამების სხვადასხვა პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში, სხვადასხვა პოლიტიკურ-კულტურულ გარემოში მოღვაწე ავტორებთან გამოვლენა, კარგად წარმოაჩენს ჩვენთან ელინური განათლებისა და კულტურის ტრადიციის უწყვეტობას, რომელიც ფუნდამენტად მიიჩნევა ე.წ. დასავლური ტიპის აზროვნებისა და ცივილიზაციისათვის.

ლიტერატურა:

1. გურამიშვილი დავით (1964): *დავითიანი*. „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი.
2. თემისტოსის (2023). 27-ე სიტყვა „იმის შესახებ, რომ მნიშვნელობა არა ადგილებს, არამედ ადამიანებს უნდა მივანიჭოთ“, თარგმნა მ. მჭედლიძემ // „ლოგოსი“, წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში, # 9. (გადაცემულია დასაბეჭდად).
3. მჭედლიძე მ. (2023): „მუზების ტამარი“ პონტოს კიდეში და ელინური პაიდეიას საკითხი III-IV საუკუნეების საქართველოში // „ლოგოსი“, წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში, # 9. (სტატია გადაცემულია დასაბეჭდად).
4. პეტრიწი (1937). განმარტება პროკლე დიადოხოსისა. წიგნში: იოანე პეტრიწის შრომები, 2, გამოსცეს შ. ნუცუბიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
5. ყაუხჩიშვილი ს. და გამყრელიძე ა. (1961). *გეორგია, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ*. ტ. 1. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია. თბილისი.
6. Hes. *Op.: Hesiod* (1978). *Works and Days*. Ed. West M. L. Oxford.
7. Hock, R. F. and O'Neil, E. N. (1986). *The Chreia in Ancient Rhetoric*. Vol. 1. *The Progymnasmata*. Atlanta.
8. Hom. *Od.: Homer* (1998–2000). *Ilias* (2 volumes). Munich/Leipzig.
9. Plat. *Prot.: Plato* (1903). Protagoras. *Platonis Opera*. V. 3. ed. J. Burnet, 309-362. Oxford University Press.
10. Plat. *Tim.: Plato* (1903). Timaeus. *Platonis Opera*. V. 3. ed. J. Burnet, 17-105. Oxford University Press.
11. Plat. *Men.: Plato* (1903). Meno. *Platonis Opera*. V. 3. ed. J. Burnet, 70-100. Oxford University Press.
12. Suid. *Lex.: Adler, A.* (ed) (2001). *Suidae Lexicon* (5 vol.). De Gruyter. München, Leipzig.
13. Seeck, O. (1906). *Die Briefe des Libanius zeitlich geordnet*. Hinrichs. Leipzig.
14. Them. *Or. : Schenkl, H., Downey, G. and Norman, A. F.* (eds) (1965-1974). *Themistii orationes quae supersunt*. Vol. I (1965), Vol. II (1971), Vol. III (1974). Teubner. Leipzig
15. [Vanderspoel, J.](#) (1995). *Themistius and the Imperial Court: Oratory, Civic Duty, and Paideia from Constantius to Theodosius*. University of Michigan Press.

Magda Mtchedlidze
Iv.Javakhishvili State University
Tbilisi, Georgia

The paper will discuss Themistius' (4th c.) Oratio 27 "On Placing Importance on People and not on Places", which mentions Themistius' alma mater situated near Phasis. This information fills in a gap in our knowledge of academic centres in the Georgian kingdoms of the period. Oratio 27 is interesting for Kartvelian Studies in other respects as well, including for the reception of Hellenic Paideia in Georgia. The continuity of Hellenic education and cultural tradition in Georgia is well illustrated by the use of analogies and expressions characteristic of Themistius, a pagan rhetorician, by Georgian authors from different political and cultural backgrounds: e.g. Hermes and Prometheus as the symbols representing logos and insight in Ioane Petritsi's commentaries on Proclus' "Elements of Theology", the concept of the "bitter roots" of education in David Guramishvili's poem and so on.